

The article analyzes foreign and domestic theoretical approaches to the problem of socio-normative activity of the individual. Psychological referents are considered, which are articulated by researchers as a determinant of the social normative activity of the individual. It is established that the most relevant psychological determinants of the social and normative activity of the personality in the current conditions of life are its value system, the locus of control, the consequences of overcoming age crises, social identity, the level of satisfaction of needs and development of cognitions, personal traits, the mechanisms of internalization-externalization and conformism.

Key words: *cognition, conformism, personality, internalization-externalization mechanisms, needs, psychological determinants, value system, social and normative activity of the individual.*

Гарькавець Наталія Сергіївна – кандидат психологічних наук, провідний фахівець телекомунікаційної компанії ООО «ОЛПІ ТРАНС» (м. Київ);

Сєдих Наталія Сергіївна – студентка 4 курсу відділення «Психологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк);

Контаміров Єгор Ілліч – студент 4 курсу відділення «Психологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк);

Рябуха Вероніка Олександрівна – студентка 4 курсу відділення «Психологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк);

Гречишкіна Кристина Олексіївна – студентка 4 курсу відділення «Психологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк);

Біловол Юлія Сергіївна – студентка 4 курсу відділення «Психологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

УДК 316.483

Гарькавець С. О.

СОЦІАЛЬНІ КОНФЛІКТИ – ПРОПОЗИЦІЯ НОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ

У статті розглянута проблема соціальних конфліктів та їхньої класифікації. Запропонований новий підхід щодо диференціації соціальних конфліктів на підставі розуміння суб'єктами конфліктної взаємодії поняття «норма» та її відтворення у соціально-нормативній активності опонентів. Визначені умовні назви виокремлених видів соціальних конфліктів і розглянуті особливості прояву кожного з них.

***Ключові слова:** класифікація соціальних конфліктів, норма, соціальний конфлікт, соціально-нормативна активність, суб'єкти конфліктної взаємодії.*

Постановка проблеми. Останнього часу, як ніколи, з часів так званої «холодної війни», спостерігається загострення міжнародної обстановки. Озброєні конфлікти, що відбуваються в Україні, Сирії, Іраку, Афганістані, напруження всередині країн (наприклад, у Вірменії, Іспанії, Румунії), що пов'язані з протистоянням політичних опонентів, суперечками між етнічними та релігійними групами, свідчать про велику турбулентність стосунків між різними соціальними групами, а іноді про поглиблення між ними існуючих розбіжностей.

Соціальні конфлікти різних форм розгортаються з новою силою, а їхнє вирішення, поки що не знаходить в арсеналі людського досвіду необхідних тактик і стратегій, які б сприяли конструктивному подоланню акцентованих протиріч. Особливо вражає те, що при достатній теоретичній та прикладній розробленості проблеми соціальних конфліктів, наявних класифікацій та визначень, запропонованих підходів щодо їхнього вирішення, людство залишається майже безпорадним перед новими викликами, які можуть призвести людську цивілізацію навіть до прірви. Загострення проблеми зумовлено також тим, що серед сучасних науковців спостерігається більше не наукових дискусій стосовно проблеми конфліктів, а різних емоційних суперечок і навіть «холіварів».

Отже, актуальність розгляду соціальних конфліктів, на теперішній час, не втрачає свого значення та привертає увагу науковців щодо свого подальшого вивчення.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Існує кілька підходів до розуміння форм, видів і змісту соціальних конфліктів. Але, як на нашу думку, найбільш прийнятним є підхід, згідно якому конфлікт розглядається як «...розходження інтересів або переконань сторін у тому, що їх прагнення не можуть бути досягненні одночасно» [19, с. 25]. Також є чисельні класифікації соціальних конфліктів, що мають різне підґрунтя: предмет конфлікту, джерела конфлікту та його зміст, суб'єкти конфліктної взаємодії, форма та ступінь зіткнення, комунікативна спрямованість конфлікту, соціальної формалізації, способів врегулювання, наявних соціальних наслідків. Також в основу класифікації дослідники покладають часовий критерій (короткочасні або затяжні), амплітуду прояву (інтенсивні або стерті), координати виміру (вертикальні, горизонтальні та змішані), значення для суб'єктів (конструктивні або позитивні та деструктивні або негативні), характер причин, що їх породжують (об'єктивні та суб'єктивні) тощо [7; 11; 19].

Соціолог, засновник діалектичної теорії конфлікту Р. Дарендорф [9] вважав, що саме наявність у сучасному суспільстві панування та підпорядкування призводить до конфліктів. Згідно положенням структурного функціоналізму будь-яке суспільство демонструє ознаки незгоди та конфліктів,

насилля однієї частини у відношенні до іншої. Учений, як й антропологі Дж. Мід та Р. Лінтон [11], робить акцент на рольовій поведінці індивідів. Рольовий конфлікт розглядається як зіткнення запропонованих індивіду рольових вимог із одночасним виконанням ним наявних соціальних ролей. Такі конфлікти поділяються на конфлікти між соціальними ролями та конфлікти, які виникають у межах однієї соціальної ролі.

Інший відомий конфліктолог, прибічник теорії конфліктного функціоналізму Л. Козер [12; 22], конфлікт розглядає як боротьбу за цінності та домагання із-за дефіциту статусу, влади та засобів, у якій цілі супротивників нейтралізуються або елімінуються їхніми опонентами. Дослідник типологізує конфлікти за їхньою конструктивністю та деструктивністю, де акцент робить на підтриманні динамічної рівноваги у будь-якій соціальній системі. Також науковець поділяє конфлікти на реалістичні (у суспільстві є необхідні засоби щодо їхнього подолання) та нереалістичні (опоненти знаходяться у полоні антагоністичних емоцій та пристрастей).

Конфліктолог Р. Даль [23] класифікує соціальні конфлікти за кількістю сторін, що в ньому приймають участь та їхніми наслідками. Дослідник виокремлює кумулятивні соціальні конфлікти, що мають постійну кількість суб'єктів конфлікту (двосторонні або багатосторонні), які відрізняються високим рівнем поляризації та антагонізму. Інший вид – це конфлікти, що припиняються, склад опонентів може змінюватися, а напруга протистояння відрізняється помірним антагонізмом.

Американський соціолог К. Боулдінг [4] вважає, що конфлікт є невід'ємним від суспільного життя, виявляється такою ситуацією, за якої кожна із сторін прагне зайняти позицію несумісну та протилежну іншій стороні. Дослідник стверджує, що основною причиною конфліктів є несумісність потреб протилежних сторін, так званий «*scarcity*», тобто дефіцит та обмеженість ресурсів, матеріальних або духовних благ, якими прагнуть володіти індивіди. Боулдінг поділяє конфлікти на статистичні (головні елементи люди, тварини, об'єкти, теорії та відносини між ними) та динамічні (на підставі принципу біхевіоризму – «стимул-реакція»).

Норвезький вчений Дж. Галтунг [24] вважає, що конфлікти є породженням протиріч, що виникають між панівним класом – «центром» та «периферією», коли еліта останньої об'єднується з народом проти господарів. Дослідник запропонував розрізняти проблемні ситуації та конфлікти, де до перших відносяться технічні задачі, що потребують для свого вирішення майстерності, а конфлікти є завданнями з сфери політики, для вирішення яких потрібна сила. Розроблена дослідником «теорія структурного насилля» пропонує два виходи з конфліктної ситуації – «приватний» та «технічний», але головним є стратегії боротьби проти «загального» та «структурного» насилля: роз'єднувальна стратегія (руйнування структурних залежностей) та об'єднавча стратегія (рівноцінний обмін).

Американський науковець А. Рапопорт [18], згідно власної теорії конфліктів, що отримала назву «соціальної фізики», систематизував конфлікти та звів їх до трьох типів – «війна», «гра» та «суперечка». Ці типи конфліктів відрізняються різним ступенем напруження, різними засобами та можливостями врегулювання. Д. Ептер [14] доповнив класифікацію Рапопорта поняттям «привід» конфлікту, що конкретизувало кожен із типів за своєю функціональністю: конфлікти типу «війна» виникають з приводу цінностей, «гра» – з приводу інтересів, а «суперечка» – з приводу переваг.

Американський психолог К. Левін [25] розглядав конфлікт як одночасну дію протилежно спрямованих сил приблизно однакової величини, а К. Томас [8], як конкуренцію у задоволенні інтересів. Останній виокремив п'ять способів врегулювання конфліктів, що походять від двох ґрунтовних вимірів – кооперації та напористості. Вчений запропонував такі стратегії, як змагання, компроміс, пристосування, співробітництво та уникання.

Один із кращих учнів К. Левіна, соціальний психолог М. Дойч [10] класифікує конфлікти за критерієм істинності – хибності або реальності. Дослідник виокремлює справжній конфлікт, випадковий або умовний, зміщений, невірно приписаний, латентний та хибний.

Російський фахівець у галузі психології конфліктів Н. В. Гришина [8], у власній класифікації виокремила конфлікти, що виникають як реакції на: перепону к досягненню первинних цілей сумісної діяльності; перепону к досягненню вторинних цілей, що мають особистісну мету у сумісній діяльності; поведінки, яка не відповідає прийнятним нормам відносин та поведінки людей у сумісній діяльності; особисті конфлікти, що виникають у силу особливостей особливостей членів соціальної групи.

Поряд із зазначеними підходами та класифікаціями соціальних конфліктів, на теперішній час, є ціла низка психологічних, соціологічних, політологічних концепцій, які або розширюють, або конкретизують попередні [8; 11; 16; 19; 21].

Отже, на теперішній час, ми маємо значну кількість підходів і класифікацій соціальних конфліктів, які відрізняються між собою за предметом вивчення та основними ознаками, що визначають їхній зміст.

Разом із цим, дослідники розглядають соціальний конфлікт як гетерогенний феномен, що має різні сфери інсталяції. Це й конфлікти у сфері політиці – політичні конфлікти, а також економічні, військові, етнічні, релігійні, культурні тощо. Всі види соціальних конфліктів проявляються у різних формах і з різною амплітудою складності (публічна компрометація, страйк, санкції, військові дії, геноцид, тероризм, судове переслідування тощо). Але, на теперішній час, існуючі класифікації не відтворюють усього різноманіття соціальних зіткнень, що зумовлює пошук нових підходів до розгляду проблеми соціальних конфліктів.

Мета статті. Запропонувати нову класифікацію соціальних конфліктів на підставі існуючих наукових підходів до поняття «норма» та соціально-нормативного змісту активності суб'єктів конфліктної взаємодії.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Перш ніж переходити до розгляду власної класифікації соціальних конфліктів зазначимо, що під класифікацією ми розуміємо усвідомлений порядок речей або явищ, що поділяється на певні різновиди згідно важливих ознак, якими вони володіють або їм властиві. Отже, в основу власно розробленої класифікації соціальних конфліктів ми покладаємо сферу інсталяції конфліктів, що пов'язані з соціально-нормативною активністю суб'єктів конфліктної взаємодії. Власно, соціально-нормативна активність суб'єктів будується на моральних, резидуальних і правових підвалинах [6]. Але протиріччя, які існують у розумінні поняття «норма» та власно соціально-нормативного, є генераторами конфліктної взаємодії суб'єктів, що мають «розходження інтересів або переконань у тому, що їх прагнення не можуть бути досягненні одночасно». Тобто, фундамент соціальних конфліктів, які мають розходження інтересів або переконань, складають розуміння, переживання та реальне відтворення норм у контексті соціальної активності суб'єктів конфліктної взаємодії.

Раніше нами було виокремлено шість основних підходів до розуміння категорії «норма» [7]. Усі вони є прийнятними, а головне мають практичне втілення у реальному житті людей та їхніх соціальних об'єднань.

Так, підхід до норми як *зразку або еталону*, на який потрібно рівнятися, поділяють вчені з різних сфер наукового знання [11; 13; 19]. Наприклад, В. Д. Плахов [17] пропонує розглядати норми не стільки в сенсі масштабу, межі, границі, а скільки у сенсі мірки, еталону, стандарту або зразка.

Підхід до норми з позиції *середньостатистичного виміру* передбачає, що про реальну норму можна говорити тільки при зіставленні ряду явищ і нормою вважається середній, найбільш розповсюджений тип (П. Когнем [13], Ч. Ломброзо [15]). Це те, що виражає щось загальне у ряду явищ, які вивчаються або є проявом певних процесів. Це можуть бути такі величини, як медіана, мода, середньо квадратичне відхилення, коефіцієнт варіації. Середніми є й ті показники, які округлюють різноманітність існуючих явищ. Наприклад, середньорічна температура, середньорічні опади тощо. До речі, цей підхід має найбільшу кількість прихильників. Але, як влучно зазначав вітчизняний вчений О. О. Богомолець [13], канонізація та абсолютизація середньостатистичного аспекту норми веде до визнання того, що для індусів є нормальним помирати від холери і чуми значно частіше, ніж для англійців, які мешкають разом із ними.

П. К. Анохін [2], фундатор теорії функціональних систем та його послідовники (О. А. Корольков, В. П. Петленко [13]), розуміють норми як процес, який визначає оптимальний режим функціональної діяльності. Найбільш важливою характеристикою цього процесу є *функціональний оптимум*, за який норма (інтервал або оптимальна зона) не переходить на патологічний рівень. Поняття оптимальності має широкий філософський сенс і

виявляє важливішу характеристику міри. З цього приводу О. А. Корольков та В. П. Петленко визначають міру як інтервал, який обмежений характерним крапками – межами міри, і визначає оптимум як ще одну характерну крапку міри. Тобто «норма – один із станів міри» [13, с. 132].

Погляд на норму як ефективну форму *приспосовання до умов навколишнього середовища* поділяють Г. Сельє [20], Г. І. Царегородцев [13] та ін. Дослідник із вивчення стресів Г. Сельє зазначав: «Причиною виникнення різних патологічних процесів є розлад адаптації, пристосування життєдіяльності організму до умов середовища» [20, с. 144]. Тобто, нормою є все те, що забезпечує ефективне пристосування індивіда у соціальному середовищі.

О. О. Івін [17] вважає, що змістом норми є дія, яка може бути, а може і не бути виконаною. Характер норми визначається тим, що вона зобов'язує, дозволяє або забороняє виконувати певну дію. Отже, соціально-нормативне може бути й тим, що визначається як *прояв певної дії*.

Ще один підхід належить болгарським вченим Н. Стефанову, Н. Яхієлу, С. Качаунову, які стверджують: «З функціональної точки зору норми зазвичай розглядаються як масштаб поведінки у певних ситуаціях. Оскільки сама поведінка становить собою ряд операцій, ці норми набувають значення своєрідних алгоритмів поведінки системи» [17, с. 42]. Тобто, норма – це *певний алгоритм поведінки*, що відповідає необхідності функціонування системи.

Отже ми можемо зазначити, що поняття «норма» виступає категоріальним феноменом, який змістовно може бути визначений як відбиття ідеалу (вразку), середньостатистичного прояву, функціонального оптимуму, ефективної форми пристосування до умов середовища, прояву певної дії та ефективного алгоритму функціонування.

Але, ми вважаємо, що при наявності існуючих розбіжностей щодо визначення поняття «норма» та «нормативне», все ж є місце ототожненню деяким із них. Так, поняття «функціонального оптимуму» та «ефективного алгоритму функціонування» змістовно має більше об'єднуючого, ніж роз'єднуючого, а тому може бути визначено як «оптимальне функціонування». Поняття «ефективної форми пристосування до умов середовища» та «прояву певної дії» передбачає, перш за все, можливість адаптації або здійснення вчинків, що адаптують індивіда до певної системи координат. А, отже умовно можемо визначити таку функцію як «адаптаційні дії». Таким чином, в залишку ми маємо такі артикуляції як: *ідеал, середньостатистичний прояв, оптимальне функціонування та адаптаційна дія*.

Коли зіткнення між існуючими підходами відбувається на теоретичному рівні, ми маємо наукові суперечки, що вирішуються у наукових дискусіях, за допомогою аргументів і фактів, зрозуміло, крім тих випадків, коли відбувається спір між науковими «холіварами». Але, коли ми спостерігаємо зіткнення між суб'єктами взаємодії у реальному житті (незалежно від того, які ці зіткнення – ресурсні, ціннісні або рольові), в основі яких знаходяться розходження відносно

«норми» або «соціально-нормативної активності» – розгортаються наявні соціальні конфлікти.

Отже, ґрунтуючись на наукових підходах щодо розуміння поняття «норма» та соціально-нормативного змісту активності суб'єктів соціальної взаємодії, маємо підстави виокремити кілька видів/підвидів соціальних конфліктів, що виникають з невідповідності їхньої артикуляції у суб'єктивній конфліктній взаємодії:

1) «ідеал» та «середньостатистичний прояв» (умовно «середній ідеал» (СІ));

2) «ідеал» та «оптимальне функціонування» (умовно «функціональний ідеал» (ФІ));

3) «ідеал» та «адаптаційна дія» (умовно «адаптаційний ідеал» (АІ));

4) «середньостатистичний прояв» та «оптимальне функціонування» (умовно «середньостатистичний функціонал» (СФ));

5) «середньостатистичний прояв» та «адаптаційна дія» (умовно «середньостатистична адаптація» (СА));

6) «оптимальне функціонування» та «адаптаційні дії» (умовно «оптимальна адаптація» (ОА)).

Таким чином, маємо шість основних видів/підвидів соціальних конфліктів, підґрунтя яких складають несумісні уявлення суб'єктів конфліктної взаємодії про «норму» та соціально-нормативний зміст активності.

Перший вид соціального конфлікту умовно названий «середній ідеал» виникає на підставі неузгодження того, що ідеал одних, ставить під сумнів середньостатистичними задоволеннями інших. Тобто, навіщо прагнути кращого, якщо нам достатньо того, що вже є. Наприклад, для представників середнього класу ідеалом виступає ініціатива та незалежність, в той час як для люмпенізованих індивідів, так звана «зрівнялівка». Такий конфлікт виникає кожного разу, коли суб'єкти взаємодії перестають врівноважувати один одного або компромісне становище порушується. Наприклад, політична система в Україні більш-менш ефективно функціонувала з лютого 2005 року до листопада 2013 року, але все ж дала збій, оскільки бажання певної частини українців жити за європейськими ідеалами ввійшов у протиріччя з існуючою системою постійного «блукання» між Заходом і Сходом, що продукувала попередня українська політична верхівка та підтримували її прибічники.

Другий – «функціональний ідеал», за який зразок для наслідування не відповідає оптимальному функціонуванню, що спостерігається в умовах обмеження та дефіциту необхідних ресурсів для повноцінного розвитку суспільства. Найбільш акцентовано такі конфлікти проявляється у сфері політики. Наприклад, на теперішній час, в Україні, ми спостерігає процеси децентралізації, які є ідеалом розвитку держави, що прагне приєднатися до ЄС, але в умовах зовнішньої агресії справжній функціональний ідеал передбачає необхідність проведення жорсткої централізації. Більше того, у значної частини українських громадян, які заперечують європейський вектор розвитку

українського суспільства, спостерігаються артикульовані прояви конкурентної віктимності [5], що тільки сприяють загостренню цього виду соціального конфлікту.

Третій – *«адаптаційний ідеал»* є результатом того, що ідеал не відповідає ефективній формі пристосування, оскільки він хоча і є зразком для наслідування, але реальні умови існування вимагають зовсім іншої активності або орієнтації. Наприклад, щоб стати політичним лідером необхідно бути ініціативним і наполегливим, переважно демонструвати незалежність власної думки але у повсякденному житті, виявляється найбільш ефективною формою існування конформізм, сервілізм, тобто уникання всякої ініціативи, наполегливості та незалежності. Це політичний конфлікт, коли, наприклад, владі протистойть опозиція, й вона за допомогою погроз та утисків, змушує покидати ряди опонентів найменш стійких і відважних.

Четвертий – *«середньостатистичний функціонал»* проявляється в тому, що індивіди та соціальні групи не відповідають потребам часу, які абсолютно потрібні для забезпечення повноцінного функціонування соціальної системи. Наприклад, відставання у модернізації українського освітнього простору пов'язано з тим, що середньостатистичний рівень підготовки фахівців вже не влаштовує студентів (все більше студентів вступають до закордонних вишів) та власно, й систему вищої освіти як функціональну систему, що повинна забезпечити майбутнє існування держави. Ще одним прикладом таких соціально-конфліктних проявів є медична реформа в Україні, яка передбачає оптимізацію медичного обслуговування громадян, але, в той же час, це продукує збій у встановленому раніше алгоритмі функціонування системи охорони здоров'я, оскільки заперечує діючу норму Конституції України про безкоштовну медицину.

П'ятий – *«середньостатистична адаптація»* відбивається у площині несумісності наявного та потрібного. Наприклад, на теперішній час, підготовка фахівців, яка проводиться українськими вишами, далеко не завжди відповідає сучасним тенденціям розвитку ринку праці. Отже те, що влаштовує виші, часто виявляється не ефективним для життєдіяльності студентів, в умовах невизначеності та стрімких змін. Інший приклад, це конфлікти міжнародного формату, коли між державами відсутнє розуміння щодо «зон впливу». Кожна держава визначає їх на свій розсуд, а ООН хоча й є відповідною міжнародною інституцією, але не спроможна стати арбітром у цих суперечках. «Середньостатистична адаптація» як соціальний конфлікт на засіданнях Ради Безпеки ООН, останнього часу, дуже часто проявляється на рівні, так званого «Veto», яке застосовує одна з держав, що є її постійним членом.

Шостий – *«оптимальна адаптація»* є найбільш поширеним соціальним конфліктом. Наприклад, певні дії суб'єктів діяльності не відповідають функціональному оптимуму, який властивий той або іншій соціальній системі. На прикладі України, такий вид соціального конфлікту спостерігається останні чотирнадцять років. Держава потребує функціональних, системних змін, які

спроможні забезпечити її сталий розвиток, але до влади приходять ті, хто вчиняє одні й ті ж дії, що спрямовані на їхнє власне збагачення та забезпечення виключно їхньої оптимальної адаптації в олігархічній державі.

Отже, запропонований підхід до класифікації соціальних конфліктів, який ґрунтується на спектральному розумінні категорії «норма» та соціально-нормативної активності суб'єктів конфліктної взаємодії, відрізняється внутрішньою новизною та має перспективи щодо свого подальшого аналізу. Проте, вже зараз, ми можемо зробити такі **висновки**.

1. Соціальні конфлікти мають гетерогенну природу, а тому може існувати глибина та широта їхньої класифікації. На теперішній час ми маємо більше десяти загальноприйнятних класифікацій соціальних конфліктів, але вони є не бездоганними, подекуди суперечливими, що змушує подальше їх системне вивчення.

2. Запропонована класифікація соціальних конфліктів, яка потребує ще свого поглибленого теоретичного та емпіричного аналізу, ґрунтується на концептуальних підходах до розуміння поняття «норма» та соціально-нормативного змісту соціальної активності суб'єктів конфліктної взаємодії.

3. На підставі зробленої диференціації виокремлено шість видів/підвидів соціальних конфліктів, які отримали умовні назви: «середній ідеал» (СІ), «функціональний ідеал» (ФІ), «адаптаційний ідеал» (АІ), «середньостатистичний функціонал» (СФ), «середньостатистична адаптація» (СА) та «оптимальна адаптація» (ОА).

Перспективи подальших наукових студій полягають у з'ясуванні соціально-психологічних відмінностей виокремлених видів/підвидів соціальних конфліктів та їхньої емпіричної верифікації.

Література

1. Амосов Н. М. Природа человека / Н. М. Амосов. – К., 1983.
2. Анохин П. К. Философские аспекты теории функциональных систем: Избранные труды / П. К. Анохин. – М. : Наука, 1978. – 400 с.
3. Богданов Е. Н. Психология личности в конфликте: [учебное пособие] / Е. Н. Богданов, В. Г. Зазыкин. – [2-е изд.] – СПб. : Питер, 2004. – 224 с.
4. Боулдинг К. Конфликт и защита. Общая теория / К. Боулдинг. – М. : Прогресс, 1963. – 336 с.
5. Гарькавец С. А. Проблема конкурентной виктимности и вооруженный конфликт на юго-востоке Украины / С. А. Гарькавец // Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Психологія. – Т. 21, Вип. 2(42). – 2016. – С. 39-49.
6. Гарькавец С. О. Соціально-нормативна активність індивіда та її психологічні референти [монографія] / С. О. Гарькавец. – Харків : «Друкарня Мадрид», 2016. – 156 с.

7. Гарькавец С. О. Соціально-нормативний конформізм особистості у психологічному вимірі: [монографія] / С. О. Гарькавец. – Луганськ : вид-во «Ноулідж», 2010. – 343 с.
8. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина. – СПб. : Питер, 2002. – 464 с. – (Серия «Мастера психологии»).
9. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы / Ральф Дарендорф. – М. : РОССПЭН, 2002. – 289 с.
10. Дойч М. Разрешение конфликта (Конструктивные и деструктивные процессы) / Мортон Дойч // Соц.-полит. журн. – 1997. – № 1. – С. 202-217.
11. Здравомыслов А. Г. Социология конфликта / А. Г. Здравомыслов. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 318 с.
12. Козер Л. Функции социального конфликта / Льюис Козер. – М. : Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 2000. – 205 с.
13. Корольков А. А. Философские проблемы теории нормы в биологии и медицине / А. А. Корольков, В. П. Петленко. – М. : Медицина, 1977. – 393 с.
14. Липсет С. М. Консенсус и конфликт. Очерки по политической социологии / С. М. Липсет. – М. : Прогресс, 1987. – 423 с.
15. Ломброзо Ч. Гениальность и помешательство / Чезаре Ломброзо – Симферополь: Ренеме, 1998. – 400 с.
16. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації: [монографія] / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці : Книги - XXI, 2009. – 528 с.
17. Плахов В. Д. Социальные нормы: философские основания общей теории / В. Д. Плахов. – М. : Мысль, 1985. – 252 с.
18. Рапопорт А. Истоки насилия: подходы к изучению конфликта / А. Рапопорт. – М., 1991. – С. 53-81.
19. Рубин Дж. Социальный конфликт: эскалация, тупик, разрешение / Дж. Рубин, Д. Пруйт, Хе Сунг Ким. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 352 с.
20. Селье Г. Психофизиология стресса / Ганс Селье. – М.: Педагогика, 1991. – 268 с.
21. Biddl B. J. The concept of role conflict / B. J. Biddl, J. P. Twyman, E. F. Rankin // Social studies series. – Stillwater (Okla), 1960. – № 11. – 60 p.
22. Coser L. Masters of Sociological Thought / L. Coser. – N. Y. : Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1971. – 518 p.
23. Dahl R. A. Further Reflections on «The Elitist Theory of Democracy» / R. A. Dahl // Power: Critical Concepts / Ed. by J. Scott. Vol. III. London : Routledge, 1994. – P. 285-299.
24. Galtung J. The Fall of the US Empire and Then What? Successors, Regionalization Or Globalization? US Fascism Or US Blossoming? / Johan Galtung. – Transcend University Press, 2009. – 268 p.
25. Lewin K. Resolving Social Conflicts: selected papers on group dynamics / Kurt Lewin. – New York : Souvenir Press (Educational & Academic), 1973. – 230 p.

Транслігерація

1. Amosov N. M. Pryroda cheloveka / N. M. Amosov. – K., 1983.
2. Anokhyn P. K. Fylosofskye aspekty teoryy funktsyonalnykh system: Yzbrannyye trudy / P. K. Anokhyn. – M. : Nauka, 1978. – 400 s.
3. Bogdanov E. N. Psihologiyi lichnosti v konflikte: [uchebnoe posobie] / E. N. Bogdanov, V. G. Zazikin. – [2-e izd.] – SPb. : Piter, 2004. – 224 s.
4. Bouldynh K. Konflikt y zashchyta. Obshchaia teoryia / K. Bouldynh. – M. : Prohress, 1963. – 336 s.
5. Harkavets S. A. Problema konkurentnoi vyklychnosti y vooruzhennyi konflikt na yugo-vostoke Ukrainy / S. A. Harkavets // Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu im. I. I. Mechnykova. Psykholohiia. – T. 21, Vyp. 2 (42). – 2016. – S. 39-49.
6. Harkavets S. O. Sotsialno-normatyvna aktyvnist indyvida ta yii psykholohichni referenty [monohrafiia] / S. O. Harkavets. – Kharkiv : «Drukarnia Madryd», 2016. – 156 s.
7. Harkavets S. O. Sotsialno-normatyvnyi konformizm osobystosti u psykholohichnomu vymiri: [monohrafiia] / S. O. Harkavets. – Luhansk : vyd-vo «Noulidzh», 2010. – 343 s.
8. Hryshyna N. V. Psykholohiia konflikta / N. V. Hryshyna. – SPb. : Pyter, 2002. – 464 s. – (Seriya «Masterya psykholohyy»).
9. Darendorf R. Sovremennyyi sotsyalnyi konflikt. Ocherk polytyky svobody / Ralf Darendorf. – M. : ROSSPĖN, 2002. – 289 s.
10. Doich M. Razreshenye konflikta (Konstruktyvnye y destruktyvnye protsessy) / Morton Doich // Sots.-polyt. zhurn. – 1997. – № 1. – S. 202-217.
11. Zdravomyslov A. H. Sotsyolohiia konflikta / A. H. Zdravomyslov. – M. : Aspekt Press, 1996. – 318 s.
12. Kozer L. Funktsyy sotsyalnoho konflikta / Lys Kozer. – M. : Ydeia-Press, Dom yntellektualnoi knyhy, 2000. – 205 s.
13. Korolkov A. A. Fylosofskye problemy teoryy normy v byolohyy y medytsyne / A. A. Korolkov, V. P. Petlenko. – M. : Medytsyna, 1977. – 393 s.
14. Lypset S. M. Konsensus y konflikt. Ocherky po polytycheskoi sotsyolohyy / S. M. Lypset. – M. : Prohress, 1987. – 423 s.
15. Lombrozo Ch. Henyalnost y pomeshatelstvo / Chezare Lombrozo – Symferopol : Renome, 1998. – 400 s.
16. Orban-Lembryk L. E. Psykholohiia profesiinoi komunikatsii: [monohrafiia] / L. E. Orban-Lembryk. – Chernivtsi : Knyhy-KhKhI, 2009. – 528 s.
17. Plakhov V. D. Sotsyalnye normy: fylosofskye osnovanyia obshchei teoryy / V. D. Plakhov. – M. : Mysl, 1985. – 252 s.
18. Rapoport A. Ystoky nasyllia: podkhody k yzucheniyu konflikta / A. Rapoport. – M., 1991. – S. 53-81.
19. Rubyn Dzh. Sotsyalnyi konflikt: eskalatsiya, typyk, razreshenye / Dzh. Rubyn, D. Pruit, Khe Sunh Kym. – SPb. : praim-EVROZNAK, 2003. – 352 s.

20. Sele H. Psykhofyzyolohyia stressa / Hans Sele. – M.: Pedahohyka, 1991. – 268 s.
21. Biddl B. J. The concept of role conflict / B. J. Biddl, J. P. Twyman, E. F. Rankin // Social studies series. – Stillwater (Okla), 1960. – № 11. – 60 p.
22. Coser L. Masters of Sociological Thought / L. Coser. – N. Y. : Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1971. – 518 p.
23. Dahl R. A. Further Reflections on «The Elitist Theory of Democracy» / R. A. Dahl // Power: Critical Concepts / Ed. by J. Scott. Vol. III. London : Routledge, 1994. – P. 285-299.
24. Galtung J. The Fall of the US Empire and Then What? Successors, Regionalization Or Globalization? US Fascism Or US Blossoming? / Johan Galtung. – Transcend University Press, 2009. – 268 p.
25. Lewin K. Resolving Social Conflicts: selected papers on group dynamics / Kurt Lewin. – New York : Souvenir Press (Educational & Academic), 1973. – 230 p.

Гарькавец С. А.

Социальные конфликты – предложение новой классификации

В статье рассмотрена проблема социальных конфликтов и их классификации. Предложен новый подход к дифференциации социальных конфликтов на основе понимания субъектами конфликтного взаимодействия понятия «норма» и ее отображения в социально-нормативной активности оппонентов. Определены условные названия выделенных видов социальных конфликтов и рассмотрены особенности проявления каждого из них.

Ключевые слова: классификация социальных конфликтов, норма, социальный конфликт, социально-нормативная активность, субъекты конфликтного взаимодействия.

Harkavets S. A.

Social conflicts - offering a new classification

The article considers the problem of social conflicts and their classification. A new approach to the differentiation of social conflicts based on the understanding by the subjects of conflict interaction of the concept of «norm» and its representation in the social and normative activity of opponents is proposed. The conditional names of the selected types of social conflicts are defined and the features of each of them are considered.

Key words: classification of social conflicts, norm, social conflict, social and normative activity, subjects of conflict interaction.

Гарькавець Сергій Олексійович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та соціології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Сєвєродонецьк.